

CÂTEVA DATE RECENTE PRIVIND CONSUMUL DE DROGURI ÎN EUROPA ȘI ROMÂNIA ÎN RÂNDUL ADULȚILOR TINERI ȘI ELEVILOR, PRIVIND ADMITERILE LA TRATAMENT ȘI URGENȚELE ASOCIATE CONSUMULUI DE DROGURI. CÂTEVA TENDINȚE ȘI CORELAȚII

Corina Demian,
CPECA Cluj

Rezumat

În Europa, Centrul European de Monitorizare a Drogurilor și Dependenței de Droguri (EMCDDA) colectează datele din acest domeniu cu scopul de a oferi o perspectivă de ansamblu privind această problemă. Astfel, sunt furnizate informații obiective și comparabile cu privire la droguri, dependențe și consecințele acestora și pot fi realizate analize științifice independente, care să sprijine deciziile la nivel european și național. Pentru aceasta, EMCDDA se bazează pe o rețea de centre naționale. Ulterior datele se regăsesc în Raportul european privind drogurile și în alte documente. Date privind consumul de tutun, alcool și alte droguri la tineri sunt colectate și în cadrul proiectului ESPAD sau al altor studii. Din multitudinea de date existente, în articol sunt selectate câteva date privind prevalența consumului de droguri

în Europa și România (prevalența consumului de-a lungul vieții, din ultimul an și din ultima lună). Sunt prezentate câteva date recente despre consumul de cannabis (cel mai consumat drog în Europa, cu conținut tot mai crescut de THC), de noi substanțe psihoactive, de tutun & alcool, și alte activități cu potențial adictiv. Mai sunt prezentate date despre admiterile la tratament și urgențele asociate consumului din perioada 2017-2019. În final, sunt trecute în revistă câteva tendințe și corelații rezultate din studii: debutul precoce al fumatului, existența prietenilor consumatori, percepția că majoritatea prietenilor consumă, anumite stiluri parentale și un statut socio-economic scăzut sunt câțiva predictorii semnificativi pentru consumul de tutun, alcool sau alte droguri.

Cuvinte-cheie: droguri, prevalență, tratament, urgențe, corelații

---

* **Author correspondent:** Corina Demian, CPECA Cluj, e-mail:

Article received: 23.11.2021, **accepted:** 29.11.2021, **published:** 15.12.2021

Cite: Demian C. Some recent data on the use of drugs in Europe and Romania among young adults and students, regarding admissions to treatment and emergencies associated with the use of drugs. Some tendencies and correlations. The Journal of School and University Medicine. 2021;VIII(4):36-41

SOME RECENT DATA ON DRUG USE IN EUROPE AND ROMANIA AMONG YOUNG ADULTS AND STUDENTS, ON TREATMENT DEMAND AND EMERGENCIES ASSOCIATED WITH DRUG USE. SOME TRENDS AND CORRELATIONS

In Europe, the European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) collects data in this field of study in order to provide an overview of this phenomenon. In this way, objective and comparable information on drugs, addictions and their consequences is provided and independent scientific studies can be carried out to support decisions at European and national level. For this, the EMCDDA relies on a network of national centers. Afterwards, the analyzed data can be found in the European Drug Report and in other documents. Data on tobacco, alcohol and other drug use among young people are also collected in the ESPAD project or other studies. From the multitude of existing data, the reader is introduced to some selected data on the prevalence of drug use in Europe and Romania (prevalence of lifelong use, the use in the past year and in the past month). There is also some recent data on cannabis use (the most consumed drug in Europe, with an increasing content of THC), new psychoactive substances, tobacco & alcohol use, and other potentially addictive activities. Data on treatment demand and emergencies associated with drug use in 2017-2019 is also presented. Finally, some trends and correlations derived from studies are reviewed: the early onset of smoking, the existence of drug users among friends, the perception that most friends engaged in substance use behavior, some parenting strategies and low socioeconomic status are some significant predictors of tobacco, alcohol or other drug use.

Introducere

Pentru a avea o perspectivă de ansamblu asupra evoluției situației drogurilor, în Europa colectarea datelor privind drogurile, dependențele de droguri și consecințele asociate se realizează în principal de

către Centrul European de Monitorizare a Drogurilor și Dependenței de Droguri (EMCDDA). Utilizând o abordare multidisciplinară, EMCDDA furnizează informații obiective, de încredere și comparabile cu privire la droguri, dependența de droguri și consecințele acestora ajutând la conștientizarea impactului pe care acestea îl au asupra oamenilor și societății. Scopul acestui centru este de a oferi dovezi și analize științifice independente, urmărind ca prin sprijinirea deciziilor la nivel european și național să contribuie la protejarea cetățenilor Europei de amenințările în continuă schimbare aduse de droguri la adresa vieților individuale și a societății. Pentru colectarea și analiza datelor în conformitate cu standardele și instrumentele comune de colectare a datelor, EMCDDA coordonează și se bazează pe o rețea de aproximativ 30 de centre naționale de monitorizare (rețeaua Reitox), colaborând însă și cu instituții/ organisme europene și internaționale și cu țări din afara Uniunii Europene. Rezultatele monitorizării datelor la nivel național sunt transmise Centrului pentru analiză și ulterior se regăsesc publicate în Raportul european privind drogurile, în Rapoartele naționale anuale, în Buletinul statistic și în alte documente & publicații [1]. Pe lângă datele colectate de EMCDDA, date privind consumul de tutun, alcool și alte droguri în rândul tinerilor sunt colectate în cadrul unor proiecte desfășurate la nivel european. Unul dintre ele este proiectul ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) – Studiul în școli privind consumul de tutun, alcool și droguri ilicite (în rândul elevilor de 16 ani), desfășurat la fiecare 4 ani în 28 de țări [2]. Însă date privind adicțiile cu sau fără substanțe sunt colectate și analizate în cadrul a numeroase studii și cercetări, de specialiști din cele mai diverse domenii, adicțiile devenind o temă tot mai preocupantă, în contextul în care acestea pot afecta viețile oamenilor la multiple niveluri.

Câteva date privind prevalența consumului de droguri (orice tip de drog ilicit)

Unul dintre indicatorii monitorizați, pe lângă prevalența de-a lungul vieții (consum cel puțin o dată în viață) și prevalența în ultimele 30 de zile, e și prevalența consumului de droguri în ultimele 12 luni. Acesta este un indicator al consumului recent de droguri și este cel mai concentrat în rândul adulților tineri, conform celui mai recent raport anual al EMCDDA (Raportul european privind drogurile 2021: Tendințe și evoluții, cu date din 2019) estimarea fiind de aprox. 19,1 milioane de adulți tineri (15-34 de ani) care au consumat droguri în ultimul an (16 %). În rândul tinerilor care au consumat droguri în ultimul an, raportul dintre bărbați și femei este de doi la unu [3]. Cel mai consumat drog a fost canabisul, prevalența consumului fiind de aproximativ cinci ori mai mare decât cea a altor droguri, iar conținutul tot mai crescut de THC (tetrahidrocannabinol) provocând îngrijorări legate de sănătate (rășina și planta de canabis vândută în Europa conține în medie, aproximativ de două ori mai mult THC decât în urmă cu un deceniu) [4]. În raportul anual 2019, ratele prevalențelor consumului în ultimul an în rândul adulților tineri varia între 3,5 % în Ungaria și 21,8 % în Franța. Începând din anul 2000, în mai multe țări s-au observat tendințe ascendente în prevalența consumului de canabis din ultimul an în rândul adulților tineri. Printre acestea se numără Irlanda și Finlanda, unde cele mai recente date indică niveluri care se apropie de media UE de 14,4 %, precum și Bulgaria și România, deși cu niveluri mai scăzute [5]. Se observă aceeași tendință și la indicatorul „admitere la tratament“, în cele 24 de țări pentru care există date, numărul total al persoanelor admise la tratament pentru prima dată pentru probleme asociate consumului de canabis a crescut cu 45 % între 2009 și 2019 [3]. În România la nivelul populației generale se identifică o prevalență de-a lungul vieții a consumului oricărui tip de drog ilicit de 11,9% (10,7% dacă se exclud consumul de medicamente fără prescripție medicală). Prevalența în ultimul an a acestui tip de consum este de 6,7%, în timp ce, pentru consumul din ultima lună se observă o prevalență de 4,2% (6%, respectiv 3,9% fără medicamente) [4]. Ținând cont de grupele de vârstă, cele mai mari prevalențe privind consumul de droguri în general (orice tip de drog ilicit), se înregistrează la adulții tineri (15-34 ani) 16,9% din cei din acest interval de vârstă consum cel puțin o dată în viață (considerat consum experimental), 10%

– consum de droguri în ultimele 12 luni (consum recent), respectiv 6,6% consum în ultimele 30 de zile (consum actual) [6,7].

Câteva date privind prevalența consumului de canabis

Conform Studiului ESPAD, în populația generală 2019, în privința consumului de canabis, la nivelul populației generale (15-64 ani) din România se constată o prevalență de-a lungul vieții de 6,1%, o prevalență în ultimul an a consumului de canabis de 3,5%, și o prevalență de 1,8% pentru consumul din ultima lună. Dacă ne referim la consumul zilnic sau aproape zilnic, 0,31% din cei cuprinși în studiu au declarat un asemenea consum, în timp ce la grupa de vârstă 15-34 ani (adulți tineri), o proporție de 0,59% au declarat consum zilnic sau aproape zilnic [8]. La nivel național, în ceea ce privește consumul de canabis în populația școlară, mai precis în rândul elevilor de 16 ani (conform celor mai recente date ale studiului ESPAD – 2019), 8,7% dintre adolescenții de 16 ani au declarat consum experimental de canabis (16% media europeană), 7,2% au consumat în ultimul an (12,9% media europeană), iar 3,3% dintre ei au fumat marijuana sau hașiș în ultima lună (7,4% media europeană) [9,10]. Se remarcă valori mai mari ale prevalenței consumului de canabis în rândul băieților [7].

Câteva date privind prevalența consumului de noi substanțe psihoactive (NSP)

O categorie de droguri care produc tot mai multă îngrijorare sunt noile substanțe psihoactive (NSP) sau așa-numitele „etnobotanice“ (în principal canabinoizi sintetici, catinone sintetice și opioide sintetice) [7], deși anchetele în rândul populației generale (acolo unde sunt disponibile) sugerează un nivel scăzut al consumului de noi substanțe psihoactive în țările europene [11]. Cu toate acestea, canabinoizii sintetici și alte noi substanțe psihoactive și-au dovedit deja potențialul dăunător pentru sănătate, dovadă fiind existența unor produse din canabis natural modificate cu canabinoizi sintetici și de potență foarte mare, precum și decese raportate în 2020 asociate consumului acestor substanțe [3]. În România, 6,3% din populația generală cu vârsta cuprinsă între 15 și 64 ani inclusă în eșantionul Studiului în populația generală (GPS) a experimentat consumul de NSP, 3,1% dintre persoanele intervievate au declarat consum de

NSP în ultimul an, iar 2,5% au menționat consum în ultima lună. Conform studiului ESPAD 2019, 3,2% dintre elevii de 16 ani incluși în eșantion au declarat consum experimental de NSP și 2,2% au menționat consum recent [7].

Alte date

Studiul ESPAD a colectat și analizat date privind elevii de 16 ani din Europa inclusiv referitor la consumul de tutun & alcool, la utilizarea nemedicală a medicamentelor și participarea la jocuri de noroc, jocuri și rețele de socializare. Între 1995 și 2019, media pentru consumul experimental de tutun a scăzut de la 68% la 42%; pentru consumul în ultima lună de la 33% la 20% iar pentru consumul zilnic de la 20% la 10%. Consumul de alcool rămâne ridicat în rândul adolescenților din Europa, cu o medie de peste trei sferturi (79%) dintre elevii care au consumat alcool cel puțin o dată în viața lor și aproape jumătate (47%) care au consumat în ultima lună („consum actual“). Datele privind tendințele arată totuși o scădere constantă, de exemplu în 2003, 91% din cei cuprinși în studiu raportau consum de alcool cel puțin o dată în viață și respectiv 63% consum în ultima lună. 6,6% dintre cei chestionați au raportat că au folosit cel puțin o dată pe parcursul vieții tranchilizante sau sedative și 4% au folosit analgezice, „pentru a-și modifica starea“ [12]. Jocurile de noroc pentru bani au devenit o activitate populară în rândul elevilor din Europa, 22% dintre respondenți raportând jocuri de noroc – cel puțin un joc – în ultimele 12 luni (mai ales loterie). Se estimează că 7,9% dintre elevi au pariat bani online în aceeași perioadă. 5% dintre elevii care au pariat în ultimele 12 luni au intrat în categoria jocului de noroc problematic [10]. Aproximativ 60% dintre respondenți au raportat că au jucat jocuri digitale în ultima lună într-o zi școlară tipică (69% într-o zi non-școlară). Aproximativ 94% dintre respondenți au raportat utilizarea rețelelor sociale în ultima săptămână. În medie, utilizatorii au petrecut 2-3 ore pe rețelele de socializare într-o zi școlară obișnuită, durata crescând la 6 sau mai multe ore în zilele non-școlare [12].

Câteva date privind admiterile la tratament și prezentarea la serviciile de urgență

Dacă ne referim la tratamentele pentru consum de droguri, în Europa cele mai multe sunt furnizate în regim ambulatoriu, centrele specializate de tratament

constituind cel mai mare furnizor de servicii de acest tip (ca număr de consumatori tratați). În 2017 aproape jumătate (54%) dintre persoanele admise la tratament specializat pentru consum de droguri în Europa s-au adresat acestor servicii din proprie inițiativă (inclusiv recomandarea familiei sau prietenilor) [5]. Între 2017-2019, au fost înregistrate în medie aproximativ 440000 de admiteri la tratament în fiecare an pentru orice tip de drog consumat. În 2019 aproximativ 111 000 de persoane din Europa au început tratament specializat pentru consum de droguri din cauza unor probleme asociate consumului de cannabis (35% din totalul solicitărilor de admitere la tratament) [3]. În România, 3577 persoane consumatoare de droguri au fost admise la tratament în anul 2017, 4266 în anul 2018 și 4283 în anul 2019. Cele mai multe cereri de tratament au fost adresate ca urmare a consumului de cannabis, acest tip de solicitări menținându-se pe primul loc ca pondere din numărul total al beneficiarilor. În privința sursei de referire, tot în 2019 peste trei sferturi din numărul total al persoanelor care au apelat la servicii de asistență pentru consum de droguri s-au adresat centrelor de tratament din proprie inițiativă, inclusiv la recomandarea familiei/ prietenilor (aproximativ un sfert) sau au fost referiți de organele de cercetare (aproximativ jumătate). Pentru anul 2019, subpopulația de consumatori de noi substanțe psihoactive (NSP) admisă la tratament era formată preponderent din persoane de sex masculin (88,7%), cu vârsta medie de 24,6 ani, aproape jumătate dintre ei având un nivel de instruire scăzut și aproape un sfert dintre ei fiind elevi sau studenți (22,8%). În proporție de 6,5%, beneficiarii serviciilor de asistență pentru consumul de droguri au fost persoane cu vârsta sub 18 ani. Dintre aceștia, peste jumătate au declarat cannabisul ca drog principal de consum (56,3%), în timp ce o treime au apelat la servicii de asistență ca urmare a problemelor cauzate de consumul de NSP [7].

În ceea ce privește prezentările la serviciile de urgență pentru intoxicație acută asociată consumului de droguri, acestea sunt monitorizate de Rețeaua europeană privind urgențele cauzate de consumul de droguri (Euro-DEN Plus) care cuprinde 27 de spitale (santinela) din 19 țări europene. Chiar dacă aceste cazuri nu reflectă cuprinzător situația din țările respective, totuși ele oferă o perspectivă asupra tendințelor privind prezentarea la urgență din cauza consumului de droguri, observându-se în general o tendință de creștere a numărului de cazuri în aceste spitale, aproximativ 3/4 dintre persoane fiind bărbați. În Europa, în 2017 cocaina a fost drogul cel mai frecvent implicat

în prezentările la urgențe, urmată de heroină și de cannabis, pe când în 2018 cel mai frecvent drog implicat în prezentările la urgență a fost cannabisul, urmat de cocaină și heroină [3]. În România, între anii 2017-2019 urgențele medicale datorate consumului exclusiv de droguri ilicite s-au situat la valori între 3000-3500 (aproximativ). În 2019, din totalul cazurilor de urgențe, în aproape o treime (30,1%) a fost menționat consumul de noi substanțe psihoactive (singur sau în combinație), în 22,3% dintre cazuri a fost declarat consumul de cannabis, iar în 11,9% din total, consum de opiacee. Între anii 2012-2019 se observă o tendință ascendentă pentru cazuistica de urgență datorată consumului de NSP și cannabis și o tendință descendentă pentru cazurile datorate consumului de medicamente [7].

Câteva tendințe și asocieri

Un studiu realizat pe baza datelor ESPAD publicat în 2018 și-a propus să investigheze tendințele între anii 1999 și 2015 privind consumul de țigări, alcool și cannabis (consumul zilnic de țigări, consumul săptămânal de alcool, consumul lunar episodic intens de alcool și consumul lunar de cannabis) la adolescenții din Europa în funcție de regiuni. Rezultatele studiului au arătat printre elevii de 16 ani o tendință importantă de reducere a consumului de țigări și tendințe moderate de scădere a consumului de alcool, în ciuda diferențelor regionale ale prevalenței. În ceea ce privește consumul de cannabis, tendințele au fost de creștere mai ales în sudul Europei și în Balcani [13]. Numeroase studii, realizate inclusiv pe gemeni [14, 15, 16] au căutat să identifice corelațiile existente între consumul de droguri și diverși factori individuali, familiari sau socio-economici. Un studiu longitudinal realizat în Finlanda pe gemeni a găsit ca predictorii semnificativi pentru consumul de cannabis și alte droguri ilicite următorii factori: debutul precoce al fumatului, băutul până la intoxicație, existența egalilor (colegi sau prieteni) cu experiență în fumat și consum de droguri, băutul săptămânal de alcool până la intoxicație al tatălui și comportamentul agresiv al acestuia. Dintre aceștia, cel mai puternic predictor a fost debutul precoce al fumatului [15]. Și alte cercetări, focalizate pe consumul de alcool în adolescență, au concluzionat că băutul sau fumatul în rândul prietenilor este un predictor important [16]. Se pare că în timpul acestei etape de dezvoltare, deseori disponibilitatea și alegerea unor prieteni care consumă droguri poate contribui la utilizarea de droguri din ce în ce mai dăunătoare, o dată cu trecerea timpului [17]. Comparând fetele cu băieții,

a avea prieteni care beau, fumează, consumă droguri sau se implică în comportamente delincvente este mai predictiv pentru băut pentru fete decât pentru băieți [16]. Corelații importante au fost găsite la adolescenții de 16 ani între fumat și numărul mare de prieteni care fumează, dar și între fumat și ieșitul în oraș în majoritatea serilor. Consumul de cannabis și droguri ilegale a fost strâns corelat cu existența unor prieteni sau frați mai mari care consumă aceste substanțe. O altă corelație semnificativă a fost între consumul de substanțe și absența normelor/ dezorganizarea socială [18]. O cercetare recentă publicată în 2021 a ajuns de asemenea la concluzia că cel mai important predictor pentru consumul riscant de substanțe psihoactive a fost percepția că majoritatea/toți prietenii lor s-au implicat într-un asemenea comportament de consum de substanțe. În plus, lipsa sprijinului părinților, aderarea personală redusă la reguli și rezultate școlare de nivel scăzut au fost de asemenea predictorii semnificativi pentru consum [19].

O trecere în revistă a studiilor care au luat în calcul stilul în care părinții își cresc copiii și consumul de substanțe psihoactive al acestora a evidențiat rolul stilurilor parentale asupra comportamentului de consum de substanțe psihoactive [20]. Foarte utilizată este clasificarea acestor stiluri în patru categorii – în funcție de două dimensiuni, sprijin și control: stilul democratic-autoritar, caracterizat prin disponibilitatea de a oferi afecțiune și a răspunde nevoilor și emoțiilor copilului (afecțiune, grijă, susținere), dar stabilind în același timp limite și reguli pentru acesta (fără blocarea autonomiei cu restricții nejustificate); stilul dictatorial, ce nu răspunde nevoilor și emoțiilor copilului, dar stabilește reguli și control excesiv; stilul permisiv, care asigură afecțiune și răspuns nevoilor copilului, dar nu asigură structură, reguli sau monitorizare pentru copil; stilul neimplicat, caracterizat prin neglijare, care nu asigură nici răspuns nevoilor copilului nici monitorizare sau limite pentru acesta. Unele cercetări ajung la concluzia că stilul democratic-autoritar este corelat cel mai bine cu frecvența mai redusă a băutului la adolescenți iar cel de tip neglijare cu frecvența crescută [21]. Altele, luând în considerare intervențiile asupra părinților, au urmărit eficiența acestora asupra prevenirii sau reducerii consumului de substanțe la adolescenți, constatându-se că stabilirea de reguli, monitorizarea și comunicarea părinte-copil au rezultate pozitive [22]. Altele au scos în evidență legătura între stilul parental permisiv și cel de tip neglijare pe de o parte, și abuzul de alcool în rândul adolescenților și adulților tineri, pe de altă parte [20]. Totuși, există și

studii care susțin faptul că și un stil parental permisiv ar da rezultate similare cu cel democratic-autoritar [23].

O altă cercetare realizată pe baza datelor din Studiul Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) – Comportamente legate de sănătate la școlari 2005/2006 al Organizației Mondiale a Sănătății, desfășurat în 35 de țări, a urmărit influența factorilor socio-economici asupra fumatului, ținând seama și de aspecte psiho-sociale cum ar fi structura familiei, relația cu părinții sau performanța școlară. Concluziile au fost că părinții cu statut socio-economic mai scăzut au la dispoziție mai puține resurse materiale și psihologice, ceea ce poate afecta negativ calitatea relației conjugale și a celei dintre părinte și copil. Adolescenții din familii monoparentale sau care au relații dificile cu părinții pot considera fumatul ca o modalitate de a face față unui mediu familial necorespunzător [24]. Statutul socio-economic scăzut nu poate fi neglijat, atunci când se ia în considerare riscul de consum de substanțe psihoactive la adolescenți și tineri. Din păcate, o diversitate tot mai mare de oameni este afectată de droguri și dependențe, atât la nivel personal, familial, profesional, social dar și la nivel comunitar; pentru a reduce această afectare, ar fi nevoie de aplicarea pe scară largă a strategiilor care s-au dovedit eficiente.

Bibliografie

1. https://www.emcdda.europa.eu/about_en
2. <http://www.espad.org/reports-documents>
3. Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanie (2021), Raportul european privind drogurile 2021: Tendințe și evoluții, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 8,12-16
4. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/13242/HighlightsEDR2020_RO_Final_web1.pdf
5. Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanie (2019), Raportul european privind drogurile 2019: Tendințe și evoluții, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 44
6. https://www.emcdda.europa.eu/data/stats2021/gps_en
7. Agenția Națională Antidrog, Observatorul Român pentru Droguri și Toxicomanii (2020) Raport Național Privind Situația Drogurilor 2020 România: Noi evoluții și tendințe (30, 35, 24, 66,70, 105-107, 142, 147)
8. <http://ana.gov.ro/wp-content/uploads/2020/09/GPS-2019.pdf>
9. http://ana.gov.ro/wp-content/uploads/2020/11/ESPAD-2019_3.pdf Studiul în școli privind consumul de tutun, alcool și droguri ilicite în România 2019
10. ESPAD Group (2020), ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, EMCDDA Joint Publications, Publications Office of the European Union, Luxembourg www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/espad-report-2019_en
11. Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanie (2020), Raportul european privind drogurile 2020: Aspecte importante, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 24
12. https://www.emcdda.europa.eu/news/2020/9/highlights-espad-2019_en
13. Kraus L, Seitz NN, Piontek D, Molinaro S, Siciliano V, Guttormsson U, Arpa S, Monshouwer K, Leifman H, Vicente J, Griffiths P, Clancy L, Feijão F, Florescu S, Lambrecht P, Nociar A, Raitasalo K, Spilka S, Vyshinskiy K, Hibell B. (2018) „Are The Times A-Changin’? Trends in adolescent substance use in Europe. *Addiction*. Jul;113(7):1317-1332.
14. Huizink AC, Levälähti E, Korhonen T, Dick DM, Pulkkinen L, Rose RJ, Kaprio J. (2010) Tobacco, cannabis, and other illicit drug use among Finnish adolescent twins: causal relationship or correlated liabilities? *J Stud Alcohol Drugs*. 71(1):5-14.
15. Korhonen T, Huizink A, Dick DM, Pulkkinen L, Rose RJ, & Kaprio J (2008). Role of individual, peer and family factors in the use of cannabis and other illicit drugs: A longitudinal analysis among Finnish adolescent twins. *Drug and Alcohol Dependence*. 97:33-43.
16. Rose, RJ, Salvatore JE, Aaltonen S, Barr PB, Bogl LH, Byers, HA, Heikkilä K, Korhonen T, Latvala A, Palviainen T, Ranjit A, Whipp A. M., Pulkkinen L, Dick DM, & Kaprio J (2019). FinnTwin12 Cohort: An Updated Review. *Twin research and human genetics: the official journal of the International Society for Twin Studies*, 22(5):302-311.
17. Otten, R., Mun, CJ, & Dishion, TJ (2017). The social exigencies of the gateway progression to the use of illicit drugs from adolescence into adulthood. *Addictive behaviors*, 73:144-150.
18. Kokkevi A, Richardson C, Florescu S, Kuzman M, Stergar E. (2007) Psychosocial correlates of substance use in adolescence: a cross-national study in six European countries. *Drug Alcohol Depend*. 5;86(1):67-74.
19. Helmer SM, Burkhart G, Matias J, Buck C, Engling Cardoso F, Vicente J. (2021) „Tell Me How Much Your Friends Consume“-Personal, Behavioral, Social, and Attitudinal Factors Associated with Alcohol and Cannabis Use among European School Students. *Int J Environ Res Public Health*. 10;18(4):1684.
20. Choudhury N, Roy S (2021) The effect of parenting styles on personality: a review of literature. *Int J Adv Res*. 9: 56-60.
21. Berge J, Sundell K, Öjehagen A, Håkansson A. (2016). Role of parenting styles in adolescent substance use: results from a Swedish longitudinal cohort study. *BMJ open*. 6(1)
22. Kuntsche S, Kuntsche E (2016) Parent-based interventions for preventing or reducing adolescent substance use – A systematic literature review. *Clin Psychol Rev*. 45:89-101.
23. Calafat A, Garcia F, Juan M, Becoña E, Fernández-Hermida JR. (2014) Which parenting style is more protective against adolescent substance use? Evidence within the European context. *Drug Alcohol Depend*. 1;138:185-92.
24. Moor I, Rathmann K, Lenzi M, Pfoertner TK, Nagelhout G, de Looze M, Bendtsen P, Willemsen M, Kannas L, Kunst A, Richter M, (2015) Socioeconomic inequalities in adolescent smoking across 35 countries: a multilevel analysis of the role of family, school and peers, *European Journal of Public Health*. 25(3):457-463.